

Biró Ildikó

VIZUÁLIS KREATIVITÁS ÉS
KOMMUNIKÁCIÓ

EMPIRIKUS VIZSGÁLATOK A VIZUÁLIS
KOMMUNIKÁCIÓ ALKOTÓI FOLYAMATAIRÓL

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó
Szeged, 2025

A tanulmánykötet megjelenését támogatta a Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Tudományos Pályázata

Borítóterv alapkonceptió
Kiss Ferenc

Borítóterv, layout
Biró Ildikó

ISBN 978-963-648-058-5 (nyomtatott)
ISBN 978-963-648-059-2 (pdf)

Kiadja
Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó
Szeged, 2025

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	9
BEVEZETÉS	11
ELMÉLETI HÁTTÉR	17
1.1. A vizuális kommunikáció fogalmi és tartalmi keretei	17
1.1.1. A vizuális kommunikáció érzékszervi alapjai, érzékelési elméletei	18
1.1.2. Vizuális percepció	18
1.1.3. Vizuális megismerés	20
1.1.4. Vizuális retorika	21
1.1.5. Vizuális szemiotika	24
1.1.6. Vizuális műveltség	26
1.2. A vizuális kommunikáció alkotói képességelemei, elvei és elemei	29
1.2.1. A vizuális kommunikáció alkotói kompetenciái	29
1.2.2. A vizuális kommunikáció elvei és elemei	30
1.2.3. A vizuális kommunikáció képességrendszerének alkotóiképesség-elemei	31
1.3. A vizuális képességek mérésének nemzetközi és hazai gyakorlata	33
1.3.1. A vizuális képességek értékelésnek történeti előzményei	35
1.3.2. A vizuális képességek fejlődési modelljei	35
1.4. A vizuális kommunikáció fejlődési modelljeinek jelentősége az oktatásban	38
1.4.1. A vizuális kommunikáció képességcsoportja a taxonómiákban és frameworkökben	39
1.4.2. Az Európai Vizuális Framework	40
1.4.3. A Magyar Vizuális Képesség Framework	43

1.5. A vizuális képességek mérése hagyományos és technológiaalapú eszközökkel	45
1.5.1. A magyar framework-kutatás	45
1.5.2. A vizuális képességek fejlettségi szintjét potenciálisan befolyásoló háttérváltozók	47
1.5.3. A vizuális képességek mérése és értékelése digitális technológia segítségével	49
TARTALMI KERETEK	50
A vizuális kommunikáció alkotói részképességeinek méréséhez és értékeléséhez	50
2.1. A vizuális kommunikáció vizsgált képességelemei	50
2.1.1. Kompozíciókészítés síkban	54
2.1.2. Absztrakció	58
2.1.3. Szimbólumalkotás	59
2.1.4. Modalitásváltás	60
2.2. A vizuális kommunikáció megjelenése a vizuális nevelésben	61
2.2.1. A vizuális kommunikáció megjelenése és szerepe a Vizuális kultúra tantárgyban	62
2.2.2. Nemzeti alaptanterv	63
2.2.3. Kerettanterv	64
KUTATÁSI MÓDSZEREK ÉS EREDMÉNYEK	68
3.1. A kutatás célja, relevanciája	68
3.2. A kutatás kérdései, céljai és hipotézisei	69
3.3. Pilotkutatások	71
3.4. Papíralapú feladatrendszer kidolgozása és kismintás vizsgálata	73
3.4.1. A mérőeszköz	73
3.4.2. A mérés mintája, eredményei	84
3.5. Online feladatrendszer kidolgozása és kismintás vizsgálata	93
3.5.1. A mérőeszköz	96

3.5.2. A mérés mintája, eljárása, eredményei	110
3.6. Nagymintás mérés	119
3.6.1. A nagymintás mérés módszerei	119
3.6.2. A nagymintás mérés eredményei	125
3.6.3. A nagymintás mérés hipotéziseire vonatkozó reflexiók	151
ÖSSZEGZÉS	153
4.1. A kutatás kiindulási pontjainak szintézise	153
4.2. A kutatási eredmények összegzése	154
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	159
IRODALOMJEGYZÉK	160
A KUTATÁS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK	182
MELLÉKLETEK	196

ELŐSZÓ

Biró Ildikó grafikusművész és oktatásmélettel foglalkozó pedagógiai szakember egy személyben. A két látszólagosan egymástól távolálló habitust megkívánó foglalkozás egymást kölcsönösen kiegészítve jelentkezik Biró Ildikó alkotói és elméleti munkásságában. Ez a sajátos szemlélet ölt testet a további oldalakon izgalmas, a tudományos írásmű keretrendszerén belül maradvá mégis olvasmányos írásában.

Az információk túlnyomó többsége ma már vizuálisan jut el hozzánk, ezért nem elég csak érteni ezt a nyelvet – érdemes tudatosan használni is. Tanítható és tanulható. A vizuális kommunikáció mindenhol ott van: egy logót egy szempillantás alatt felismerünk, az infografikák azonnal érthetővé tesznek összetett adatokat, és egyetlen pillantással átlátunk egy közösségi média posztot. A vizuális nyelv univerzális eszköz, amely összeköti a különböző kultúrákat, és gyors, hatékony információátadást tesz lehetővé. Már a kisgyerekek is ösztönösen használják a képeket a gondolataik kifejezésére és a világ felfedezésére. Nem véletlen, hogy a vizuális kommunikáció nemcsak a művészetekben kap kiemelt szerepet, hanem a gondolkodás fejlődésében, az oktatásban és a digitális világban is. Rengeteg szakmában is szükség van a vizuális kommunikációs készségekre – nemcsak a kreatív iparágakban, hanem az üzleti világban, a tudományos kutatásban és az oktatásban is. Egy jól megtervezett adatvizualizáció például sokkal érthetőbbé tesz egy bonyolult statisztikát, ahogyan egy vizuálisan átgondolt prezentáció is sokkal hatásosabb lehet egy hosszú, száraz szöveges beszámolónál. Ez a könyv pontosan erről szól: hogyan működik a vizuális kommunikáció, hogyan fejleszthetők az alkotói képességek, és miként mérhető ez a tudás a gyakorlatban.

A kötet alapja Biró Ildikó oktatásméleti doktori képzése alatt végzett átfogó kutatás, amely során a vizuális kommunikáció négy kulcsfontosságú alkotói komponensét tanulmányozta. A vizuális kommunikáció ezen elemei, azaz a kompozíció készíttést, az absztrakciót, a szimbólumalkotást és a modalitásváltást határozzák meg, mennyire tudunk érthetően és hatékonyan képi üzeneteket egyfelől létrehozni, másfelől értelmezni. A vizsgálat az 5–8. évfolyamos diákoknál követte az előbbi képességek fejlődését a szerző által fejlesztett innovatív digitális mérőeszköz, szűkebben egy új online tesztrendszer segítségével. Rögtön felmerül a kérdés: lehet-e a vizuális készségeket objektíven mérni. Ez a terület hagyományosan inkább szubjektív megítélésen alapult, de a kutatás során kidolgozott digitális mérőeszköz

rendszer új lehetőséget nyitott: konkrét adatokkal követhető, hogyan fejlődnek ezek a képességek a diákoknál.

Az online mérés, adatgyűjtésnek számtalan előnye van: rugalmas, széles körben alkalmazható, nincs tér és időbeli megkötés a teszt kitöltésére stb. A pedagógusok egyszerűbben, átláthatóbban követhetik diákjaik fejlődését, célzottan támogathatják a vizuális készségek fejlesztését. Az adatok rámutathatnak arra is, hogy milyen tényezők befolyásolják a vizuális kommunikáció fejlődését – például milyen hatással van rá a digitális eszközök használata, a különböző tanítási módszerek vagy akár a kulturális háttér.

A könyv arra is választ keres, hogyan lehet a vizuális kommunikáció összetett rendszerét beépíteni a tanulási folyamatba és az oktatásban tudatosan fejleszteni a minél hatékonyabb használatát segítő képességeket. Azoknak szól, akik szeretnék jobban megérteni a vizuális kommunikáció működését és fejlesztési lehetőségeit – legyenek akár pedagógusok, kutatók vagy művészeti szakemberek. Az oktatás területén dolgozóknak segítséget nyújt abban, hogyan építsék be a vizuális kommunikációt a tanításba, míg a kutatók számára új módszertani megközelítéseket kínál.

A kötet célja, hogy rávilágítson a vizuális kommunikáció jelentőségére és bemutassa az érintett kompetenciaterület mérhető és fejleszthető jellegét. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak az oktatási stratégiák átalakításához, segítve a tanulókat abban, hogy jobban értsék a képi üzeneteket, és hatékonyabban tudják használni a vizuális kommunikáció eszközeit.

Bízom benne, hogy a könyv inspirációt nyújt mindazok számára, akik hisznek abban, hogy a vizuális műveltség fejlesztése nemcsak a kreativitást, hanem az egész gondolkodásunkat gazdagítja.

Marosi Kata DLA

képzőművész

SZTE, JGYPK, Rajz-művészettörténet Tanszék vezetője